

Dr. J. van Oort (ed.), *Het Lidmaatschap bij de Hervormde Gemeente hier te Lande mij willekeurig belet. Vooraf gaat mijne Afzetting als Luthers Proponent. Echte bescheiden van H.F. Kohlbrugge, Doctor in de Godgeleerdheid*. Uitgeverij J.J. Groen en Zoon, Leiden 1989. 26 + 166 blz. geb. f 37,50.

Dat Kohlbrugges meer geprezen dan gelezen uit 1833 stammend verweerschrift tegen de regenteske streken van de leiding van twee besturenkerken dankzij de ijver van zijn hedendaagse 'Vrienden' thans in fotomechanische herdruk in een mooi linnen bandje voor een zeer redelijke prijs verkrijgbaar is, stemt tot dank. Deze richt zich vooral tot de uitgever, die het waagstuk heeft aangedurfd. Overigens is de naam Groen voor mij onlosmakelijk verbonden met een andere richting, namelijk de ethische, vanwege de jarenlange uitgave door dit huis van het blad *Pniël* van dr. J.H. Gunning J.H.zn. Onze redaktiesecretaris zal graag vernemen waar hij voor zijn Historisch Documentatiecentrum jaargangen van dit *Pniël* kan vinden...

Maar nu terug naar Kohlbrugge. Deze heeft het zijn lezers gemakkelijk gemaakt, door onder de titel *Inhoud* met een samenvatting van zijn brochure in acht bladzijden te beginnen. Daarop volgt een *Voorafwoord* onder het motto Spreuken 26 : 4 en 5, dat doorspekt is met pittige bijbelteksten.

Het eigenlijke geschrift vangt dan aan met het relaas van zijn afzetting onder het aan Hieronymus ontleende motto: 'Presbyteros Daniel puer iudicat' (De jongeling Daniël oordeelt de oudsten) en eindigt met een aantal prachtige aforismen ('gevolgtrekkingen') en een preekschets over Joh. 9 : 25. Op blz. 43 begint dan het verhaal van de chicanes waarmee de hervormde leiding zijn overkomst belette. Niet minder dan vijf motto's leiden het in, waaronder zondag 43 van de *Heidelbergse Catechismus* (over het verbod van het geven van 'valsche getuygenisse') met als eerste - waarlijk dodelijk - een bepaling uit het *Corpus juris canonici* tegen het onverhoord veroordelen. Het grootste gedeelte wordt ingenomen door tijdens de procedure uitgewisselde brieven en bescheiden, onderbroken door toelichtende tekst. Het slot wordt gevormd door een *Bijvoegsel* inhoudende 'Nadere vruchteloze pogingen, door mij aangevend', en loopt uit op een aantal citaten uit psalm 10 en psalm 119.

Temidden van de enorme reeks Kohlbrugge-herdrukken die in de loop der jaren verschenen zijn vormt deze toch wel een curiosum. Daarom is het jammer dat de aan de editor 'toegemeten ruimte' tot twee en een halve (ongepagineerde) bladzijde beperkt bleef, en dat hij daarin een paar zogenaamde actualiserende regels heeft laten staan die ieder op zijn eigen kerkelijke opponenten kan laten slaan zonder dat het eigen 'vlees' ook maar even benauwd raakt. Wat meer koel-wetenschappelijke toelichting was in plaats daarvan wenselijk geweest. Niettemin kunnen de